

Salamon István

ÚJ SHAKESPEARE-FORDÍTÁSOKRÓL

Ottlik Géza rádió-előadása 1946-ban

Ottlik Géza 1945 és 1947 között több előadást tartott a Magyar Rádióban. Ezek között is kiemelkedő A RÁDIÓ SZABADEGYETEME program keretében megtartott 25 ÉV MAGYAR IRODALMA című előadás-sorozat, Ottlik saját válogatásaiból összeállított „mini-irodalomtörténete”. Ezenkívül számos ún. irodalmi összeállítást készített különféle tárgykörökben. A 2009-ben megjelent RÁDIÓ című kötetben* összegyűjtöttük ezeket az éter hullámain elhangzott előadásokat.

A kezdetben az Aktuális, majd a Dramaturgia, ill. az Irodalmi Osztály gondozásában megtartott összeállítások összekötőszövegeit maga az író olvasta fel élő adásban.

Az alább közölt rádió-előadást most adjuk közre először (a szemelvények beiktatásával), mert a kéziratot a RÁDIÓ című kötet szerkesztésekor nem leltük meg. A nemrég előkerült felolvasópéldány** tanúsága szerint az összeállítás 1946. június 27-én 18:25-kor hangzott el a Budapest II műsorán ELŐADÁS A STÚDIÓBAN főcímmel, 65 percnyi terjedelemben.

A kéziratot két példányban találtuk meg. Az egyikben a Magyar Telefontávirányító és Rádió Rt. Könyvtárának pecsétje látható, a 2777-es leltári szám feltüntetésével, mellette a Rádiókönyvtárának pecsétje 1946. szeptember 14-i keltezővel, olvashatatlannal aláírással. A kihúzott mondatok, szövegrészek feltehetően Ottlik javításai.

A másik, már javított kéziratban csak a könyvtári sorszám (2777) található. Most ezt a – minden bizonnyal Ottlik által javított – véglegesnek ítélt, adásban elhangzott változatot közöljük. Az író nyilvánvalóan az élő adás kötött idejét figyelembe véve változtatott a szövegen, és feltételezhető, hogy stilárisan is igazított felolvasásán. A két változat között értelmezési, főbb tartalmi eltérést nem találtunk.

A Magyar Rádió című hivatalos műsorújságban a műsorszám így jelent meg:

„Hercegek és Szerelmesek. Részletek új magyar Shakespeare-fordításokból. Összeállította, a bevezető és összekötő szöveget írta: Ottlik Géza.

Rendező: Barsi Ödön.

Vízkereszt. Fordította: Radnóti Miklós. Herceg: Tímár József, Olivia: Szörényi Éva, Cesaria: Lukács Margit, Malvolio: Gárdai Lajos, Mária: Hegedüs Mária.

Szeget szeggel. Fordította: Mészöly Dezső. Herceg: Tímár József, Marianna: Szörényi Éva, Izabella: Lukács Margit, Claudio: Nagy István.

III. Richárd. Fordította: Vas István. Gloster: Tímár József, Anna: Lukács Margit.”

Ottlik maga állította össze műsorát a nemrégiben készült új fordításokból. A VÍZKERESZT-et Radnóti Miklós 1944-ben kezdte fordítani, csupán két felvonással készült el. A fordítást Rónay György egészítette ki, így került 1947-ben a Nemzeti Színház műsorára. Vas István III. RICHÁRD-fordítását szintén a Nemzeti Színház mutatta be 1947-ben, Nádasdy Kálmán rendezésében, Major Tamással a címszerepben. Mindkét fordítás a

* Ottlik Géza: RÁDIÓ. ELŐADÁSOK, TANULMÁNYOK, EMLÉKEZÉSEK. Szerk. Hafner Zoltán és Salamon István. Magvető, 2009.

** Lelőhely: Magyar Rádió Archívum, Műsordokumentum- és Irattár.

Franklin Társulat 1948-as Shakespeare-összkiadásában jelent meg először, Mészöly Dezső SZEGET SZEGGEL-fordítása csak 1955-ben, az Új Magyar Könyvkiadó Shakespeare-összesében.

Ottlik elgondolásáról az alcím árulkodik: új magyar Shakespeare-fordításokból akart ízelítőt adni. Még kiadatlan, kéziratosszövegekből dolgozott. Vas István bizonyára megmutatta barátjának III. RICHÁRD-ját, amelyhez közvetlenül az ostrom után kezdett hozzá. Ezzel indul egy akkori verse is: „*Letettem a tollat. Richárd és Anna / Fejemben vívják szócsatájukat.*” (ÉJFÉL UTÁN.)

Sajnos az összeállításról nem maradt meg hangfelvétel, így az utókor nem élvezheti a híres színészek előadását, Ottlik hangját. A műsorborítékban archivált példányokból „rekonstruáltuk” az elhangzott jeleneteket, ezek a színészpéldányok nem sorrendben kerültek megőrzésre. A kéziratokon lévő jelölések a színészeknek, ill. a rendezőnek adtak eligazítást. A fordítások szövege később, nyomtatásban, az ellenőrző szerkesztők észrevételei nyomán több ponton módosult, Mészöly Dezső teljesen átdolgozta a magáét. A rádióban 1946-ban elhangzott „ősváltozat” néhány részlete itt jelenik meg először.

HERCEGEK ÉS SZERELMESEK

Részletek új magyar Shakespeare-fordításokból

Bevezeti és összeállította: Ottlik Géza

A magyar közönség szerencsésebb helyzetben van Shakespeare-rel szemben, mint az angol. Az élő angol nyelv három és fél évszázad óta sokat változott, s ha a Shakespeare-drámák ki is bírták ezeket a változásokat, el tudom képzelni, hogy nyelvi avultságuk zavaró lehet egy mai londoni előadásán. Az „avoni hattyú”, a felülmúlhatatlan brit író-titán sokáig amúgy sem volt próféta saját hazájában. Minálunk másként áll a dolog. A kis Magyarország nagy költői vállalkoztak mindig arra, hogy tolmácsolják, közvetítsék Shakespeare-t, mert egy igazi műfordítás nem csupán a magyar nyelv legfrissebb áramába kapcsolja bele a költőt, hanem – elkerülhetetlenül – a kortársi világhétközbe is alkalmazkodik. A fogalmakat önkéntelenül is lefordítja mai értékeikre. A shakespeare-i erkölcsök, gondolatok, szenvedélyek rendszerét beilleszti egy pillanatnyilag közérthető erkölcsstanba, pusztán a szavak, szinonimák, jelzők megválasztása révén, természetesen könyörtelenül hűségesen a költő szövegéhez s úgy, hogy jószereivel észre sem vesszük ezt a finom, a nyelv erezetében megbújó közelítést a mai emberhez. Legfeljebb akkor tűnik fel a dolog, ha alaposan megnézzük egy száz évvel ezelőtti s egy mai Shakespeare-fordítást.

Idestova hagyománnyá válik irodalmunkban a Shakespeare-drámák átköltése. Az első igazi fordítók között olyan nevek vannak, mint Vörösmartyé, Arany Jánosé, Petőfié. Az ő munkájuk nagyon sokáig állja majd az időt, kivált Arany HAMLET-je látszik sok tekintetben végleges megoldásnak. Századunk költői közül Babits a VIHAR-t, Kosztolányi a ROMEO ÉS JÚLIÁ-t, a LEAR KIRÁLY-t s a TÉLI REGÉ-t fordította le. Az utánuk jövő nemzedék pedig folytatja a hagyományt, a Szabó Lőrinc ragyogó fordításai után most Radnóti Miklós és Vas István verssorainak jóvoltából jut a magyar közönség szinte új, acélos, ruganyosan fiatal Shakespeare-szövegekhez. Az író nem tud gondolkozni és érezni az

olvasó helyett; az olvasónak az írt életbe kell mennie, vagy, ahogyan Shakespeare fel-szólítja közönségét a ROMEO ÉS JÚLIA prólogusában: „Néző, türelmes füllel jöjj, ségédkezz! És ami csonka itten, az egész lesz...” – segítenie kell a költőnek, s így, kettejük munkájával kezd csak létezni a remekmű. Ezt az utat, az olvasótól Shakespeare-ig, könnyítik meg a magyar közönség számára nagyszerű Shakespeare-fordítóink, majdnem azt mondhatnám, hogy felerészből megteszik helyette.

A VÍZKERESZT-et 1944-ben kezdte fordítani Radnóti Miklós, nagy kedvvel és szeretettel. A munkának csak egy része készült el. A költő, így szokták mondani: „önhibáján kívül” nem fejezhette be a fordítást. Munkaszolgálatra vitték, s a bori ólombányákban eltűnt, nyoma veszett. A darabból bemutatunk egy részletet, félbeszakítva ott, ahol a fordítás megszakad, ahogyan a karmester lekopogta a zenekart a TURANDOT bemutatóján annál a résznél, amelynél Puccini abbahagyta művét.

A VÍZKERESZT alcíme: What you will – amit akartok. Ez talán inkább azt jelenti: ami nektek kell, mint azt, hogy értsétek, ahogy akarjátok. Van benne szerelmes herceg és szerelmes lány, álruha, félreértés, személycsere, bolonddá tett udvaronc és happy ending. Illyria hercege beleszeret – legalábbis szentül hiszi – Olivíába, a szép, gazdag grófnőbe. Olivia azonban hallani sem akar róla, s a herceg elküldi követül és szószólónak a nála szolgáló csinos fiút, Cesariót, akiről nem tudja, hogy igazi neve Viola és álruhás lány. Malvolio jelenti úrnőjének, Olivíának Viola érkezését.

MALVOLIO Úrnőm, az a fiatal fickó esküdözik, hogy mégis beszélni fog veled. Mondtam neki, hogy beteg vagy; azt mondja, hogy tudta, s épp ezért akar beszélni veled. Mondtam neki, hogy alszol, de nyilván ezt is tudta, mert most meg épp ezért akar veled beszélni. Mit mondjak hát neki, úrnőm? Megadja ez a választ minden kifogásra.

OLIVIA Hát mondd meg neki, hogy mégsem beszélhet velem.

MALVOLIO Már ezt is mondtam, erre azt válaszolta, hogy megáll itt a bejáratnál, mint egy kapubálvány, mint egy cövek, de mégis beszél veled.

OLIVIA Miféle ember?

MALVOLIO Hát olyan emberféle.

OLIVIA S milyenféle ember?

MALVOLIO Embernek rosszféle; mert azt mondja, hogy beszélni fog veled, akár akarsz, akár nem.

OLIVIA Milyen küllemű s milyen korú?

MALVOLIO Férfinak még nem elég öreg, s nem elég fiatal ahhoz, hogy fiú legyen; mint a félig érett borsó a hüvelyben, az se borsó még, vagy a befőzni való alma se alma még, csak majdnem alma; olyan átmenet fiú és férfiú közt. Nagyon tetszetős küllemű és igen veszekedősen beszél, de szinte látni még ajkán az anyja tejét.

OLIVIA Hadd jöjjön. Hívd be a komornámat.

MALVOLIO Kisasszony, az úrnő hivat! (El)

Mária visszajön

OLIVIA Add fátylamat, borítsd arcomra, jöjj; Fogadjuk mégis Orsino követjét.

Viola jön

- VIOLA Melyik kettőtök közül a ház tiszteletre méltó úrnője?
 OLIVIA Velem beszélj, én szólok helyette. Mit kívánsz?
 VIOLA Ragyogó, finom, páratlan szépség – kérlek, mondd meg nekem, hogy ki e ház úrnője, mert én nem ismerem. S nem szeretném hiába elmondani beszédemet, mert egyrészt nagyszerűen megszerkesztettem, másrészt nagy fáradtsággal meg is tanultam, s kívülről tudom. Szépséges hölgyeim, ne csapjatok be; nagyon érzékeny lélek vagyok, s könnyű megsérteni.
 OLIVIA Honnan jössz, uram?
 VIOLA Nem nagyon mondhatok többet, mint amit megtanultam, s erre a kérdésre nincs felelet a szerepemben. Drága szépség, mondd meg már, te vagy-e valóban a ház úrnője, hadd folytathassam beszédemet.
 OLIVIA Színész vagy?
 VIOLA Nem vagyok, titokzatos szívem; s mégis a pletyka minden fullánkjára esküszöm, hogy az sem vagyok, akit megjátszom itt. Te vagy e ház úrnője?
 OLIVIA Ha nem bitorlom enmagam, hát én vagyok.
 VIOLA Folytatom hát szépséged dicséretét, s aztán rátérek küldetésem lényegére.
 OLIVIA Csak a lényegét mondd, elengedem a dicséretet.
 VIOLA Kár, mert nagy fáradsággal tanultam meg, s nagyon költői is.
 OLIVIA Annál valószínűbb, hogy hazug; kérlek, tartsd meg magadnak. Hallom, botrányt rendeztél a kapumban, s csak azért nyertél bebocsátást, hogy megbámuljalak, nem azért, hogy meghallgassalak. Ha nem vagy örült, menj el; ha értelmes vagy, légy rövid. Nem várok én a holdtöltére most, hogy ilyen csapongó párbeszédbe kezdjek itt veled.
 MÁRIA Nem akarsz vitorlát bontani, uram? Erre van kifelé.
 VIOLA Nem, jó matróz, még horgonyzok itt egy ideig. Szépséges hölgyem, fékezd kissé ezt a természetes amazont.
 OLIVIA Mondd hát a mondandót.
 VIOLA Csak a te füled hallhatja azt.
 OLIVIA Hagyj magunkra, meghallgatjuk a kinyilatkoztatást.

Mária el

Nos, uram, elő a szöveggel! –

- VIOLA Legeslegédesebb hölgy...
 OLIVIA Kényelmes tétel és sokat lehet beszélni róla. Honnan való az idézett szöveg?
 VIOLA Orsino kebeléből.
 OLIVIA A kebeléből? És a keble melyik fejezetéből?
 VIOLA Hogy módszeresen válaszoljak: a szíve első fejezetéből.
 OLIVIA Ó, azt olvastam már; az pusztá eretnecség. Más mondanivalód nincs?
 VIOLA Kedves hölgyem, mutasd meg arcodat.
 OLIVIA Tán megbízott a gazdád, hogy az arcommal tárgyalj? Eltértél a szövegtől; de nem baj, félrevonjuk a függönyt és megmutatjuk néked a képet. Nézd, uram, ilyen vagyok, most készült el, jól fest? (*Fellebbenti a fátyolt*)
 VIOLA Remekül, ha mindezt Isten adta.
 OLIVIA Természetadta ez, uram, szélvész, záport kiáll.

VIOLA Gazdag szépség, pirossát és fehérét
A természet értő, szelíd keze
Festette. Mily kegyetlen vagy te, hölgy,
Ha bájaid a sír így elnyeli,
És nem hagysz élő emléket magadról.

OLIVIA Ó, uram, ne hidd, nem leszek én ilyen kőszívű; különféle kimutatásokat készíték majd a szépségemről. Gondosan leltározom, és minden apró részecskéjét, minden használati tárgyát jegyzékbe foglalva a végrendeletemhez csatolom, ekképp: *item*, két ajak, meglehetősen piros; *item*, két szürke szem, a hozzátartozó pillákkal; *item*, egy nyak, egy áll, és így tovább. Azért küldtek ide, hogy fölbecsülj?

VIOLA Átlátok rajtad, büszke vagy nagyon;
De szép vagy, bár ha ördög vagy belül.
Uram s gazdám szeret; ó, úgy szeret,
Hogy akkor is viszonzást érdemel,
Ha legszebb vagy te itt!

OLIVIA És mondd, miképp szeret?

VIOLA Imád, és könnyben fürdik érted arca,
Sóvárog rád s forrón sóhajt feléd.

OLIVIA Urad jól ismer, nem tudom szeretni,
Pedig tudom, erényes és nemes,
Dúsgazdag, s ifjúsága tiszta, friss,
Jóhírű, független, tanult s vitéz,
Termetre, arcra tetszetős személy;
Mégsem tudom szeretni őt – hiába;
S e választ ő már úgyis tudja rég.

VIOLA Ha én szeretnék gazdám tüzevel
Ilyen halálosan, ily szenvedéllyel,
Hát én sem hinném el, hogy nem viszonzod –
Nem érteném, miért.

OLIVIA S te mit csinálnál?

VIOLA Egy fűzfakunyhót tákolnék kapudnál,
S ott benn a lelkem vallatnám terólad;
És megvetett szerelmem dalba írnám,
S zengném az éj csöndjén is hangosan,
Visszhangzó dombok közt zengném neved,
S a pletyka szellők is kiáltanák:
Olivia! S nem lenne itt nyugalmad,
Ég, föld, fény és sötétség ostromolna,
Hogy szánj meg végre engem.

OLIVIA Te még elérnéd azt is. Származásod?

VIOLA Jobb, mint szerencsém, bár a helyzetem jó:
Nemes vagyok.

OLIVIA Menj vissza hát uradhoz,
Szeretni nem tudom, többé ne küldjön;
Hacsak nem épp te jönnél át megint,
S elmondanád, hogy mint fogadta. Menj hát,
Ez itt tiéd; gondolj reám, ha költöd.

VIOLA Nem bérküldönc vagyok, nem kell az erszény,
Nem én, a gazdám vár viszonzást tőled.
Bár lenne kővé szíve s úgy szeretnéd,
S lángolnál érte, mint teérted ő,
S te is hiába! ó, kőkeblü nő. (El)

OLIVIA „Származásod?”

„Jobb, mint szerencsém, bár a helyzetem jó:
Nemes vagyok.” – Hogy az vagy, esküszöm;
E szó, ez arc, e test, e kéz, e szellem,
Ötágú címert ad neked. No! nézd csak!
Gazdája volna bár ilyen. – Hogyan?
Ily gyorsan fertőz már e rossz ragály?
Úgy érzem én, ez ifjú sok tökélye
Szemembe surrant s lopva ott maradt
Megláthatatlanul. Nos, hadd maradjon. –

Viola, a fiúruhás szerelmi követ azonban a hercegebe szerelmes, gazdájába, s ehhez képest derekasan harcolt Oliváért. A herceg zenét hallgat – ez a legfőbb foglalkozása általában, nagyon szereti a muzsikát –, s Violát szólítja.

HERCEG Zenét nekem. – Nos, jó reggelt, urak. –
De azt a dalt csak, jó Cesario,
A tegnap esti ódon, régi dalt;
Valóban enyhítette kínomat,
És jobban, mint e máii dallamok
Könnyű és gyorsan változó sora. –
No, egy szakaszt csak!

CURIO Bocsánat, hercegem, de most nincs itt, aki elénekelje néked.

HERCEG Ki volt az?

CURIO Feste, a bolond volt, hercegem: a bohóc, akivel oly szívesen szórakozott Olivia grófnő édesapja. Itt van a házban valahol.

HERCEG Kerítsd elő. De addig dallamát!

Curio el. Zene szól

Te jöjj, fiam. Ha egyszer majd szeretsz,
S az édes kín gyötör, gondoldj reám;
Mert az igaz szerelmes mind ilyen,
Mindenben oly csapongó és szeszélyes,
Csak az imádott lény iránti vágy
Állandó benne. – Tetszik hát e dal?

VIOLA Méltó visszhangként zeng fel ott, ahol
Szerelem trónol.

HERCEG Mesterül beszélsz,
S lelkekre, bár oly ifjú vagy te még,
Méláztál már szerelmes szív kegyén,
Igaz, fiú?

VIOLA S kissé szived kegyéből.

HERCEG S miféle hölgy?

VIOLA Nagyon hozzád hasonló.

HERCEG Akkor nem méltó rád. Milyen korú?

VIOLA Épp mint te, hercegem.

HERCEG Öreg hozzád. A férfiú legyen

Idősebb, akkor összeillenek.

Így tartja meg a férj szivét a nő.

Mert vágyaink, fiú, bárhogy dicsekszünk,

Csapongók, messze s többre szárnyalók,

S húségünk ingóbb, lengébb és mulandóbb

Az asszonyénál.

VIOLA Így van, hercegem.

HERCEG Ifjabb legyen hát nálad kedvesed,

Különben szíved nem marad övé.

Mert lásd, a nő mint rózsa, úgy virul,

Kibomlik, s máris hervadt szirma hull.

VIOLA Így vannak, ó jaj, így bizony a nők,

Kiteljesednek, s már lehullnak ők.

A Cesariónak nevezett Violát újra elküldi Olivíához, s így beszélgetnek a férfiszív és a női szív különböző szerelméről.

HERCEG Jöjj, Cesario,

Keresd fel újra most a szép kegyetlent,

S mondd, hogy világi jót nem vár szerelmem,

Nem kell, nem kincs a piszkos föld nekem,

S mit a szerencse néki juttatott,

Hívságnak tartom én, mint a szerencsét –

De az, hogy ő a Mindenség csodája,

Királyi ékköve – az vonzza lelkem.

VIOLA S ha mégsem tud szeretni, mondd, uram?

HERCEG Ily válasz nem jöhet.

VIOLA Mégis jöhet.

Gondolj egy hölgyre, hisz van is talán,

Ki érted éppoly forró lánggal ég,

Mint hölgyedért te, s nem tudod szeretni,

S ezt megmondod. Nem kell elhinnie?

HERCEG De nincs oly női szív,

Mely ilyen szenvedéllyel égne, mint

Az én szerelmes szívem; női szív

Nincs oly erős, hogy ezt kibírja itt.

Mert jaj, az ő szerelmük ízlelés,

Nem májat tép, csak ínyük háborog,

S lázat, csömört és émelygést ígér;

De az enyém oly éhes, mint a tenger

És oly nagyétű is. Ne mérd egy nő

Irántam vélhető szerelmét ahhoz,

Mit én ma érzek.

- VIOLA Ó, de én tudom –
 HERCEG Mit tudsz te, mondd?
 VIOLA Tudom, hogy férfit mint szeret a nő,
 S hogy szívük éppoly hű, mint a miénk.
 Atyámnak volt egy lánya, s úgy imádott
 Egy férfit, mint szívem imádna téged
 Talán, ha nő lennék.
- HERCEG S története?
 VIOLA Üres lap. Ő szerelméről sosem szólt,
 De titka mint bimbót a féreg, úgy
 Elhervasztotta arcát, úgy epedt,
 És zöld és sárga mélabúval ült
 A türelem szép emlékszostruként
 Mosolygva bánatán. Ez nem szerelem?
 Mi férfiak esküdözünk, de nem
 Csak látszat ez? Valóban szenvedély?
 Szép szó ez? Vagy szívünk szerelme mély?
 HERCEG De meghalt-é szerelmében húgod?
 VIOLA Lányok s fiúk közül magam vagyok
 Atyám családjából, s mégsem tudom. –
 Induljak hát?
- HERCEG Menj, menj, ez most a fő.
 Ez ékszert add csak át; mert én hiszek,
 S hogy nem szeret – szívem nem érti meg.

A SZEGET SZEGGEL új fordítása Mészöly Dezső munkája. Ez a darab nem tartozik a nálunk legnépszerűbbek közé. Sötét, kissé komor világítású vígjáték. Bécs uralkodó hercege elutazik, s rábízta a kormányzást a feddhetetlen jelleműnek látszó Angelóra. Alighogy elment, Angelo halálra ítéli Claudiót, az előkelő fiatalembert, mert teherbe ejtette – a szabályos házasságkötés előtt – szerelmesét. Ez csakugyan túlságosan szigorú törvénynek látszik. Angelo azonban nem enged, Claudióknak meg kell halnia. Végre az elítélt húga, Izabella jelenik meg a nagy hatalmú férfiú előtt, hogy kegyelmet kérjen bátyja számára. Hogy hogyan sikerült közbenjárása, azt majd meghallgatjuk beszámolójából. Claudio börtönben várja sorsát, és pillanatnyilag egy pap vigasztalja. Ez a pap nem más, mint az álruhában visszatért herceg.

- HERCEG Tehát remélsz kegyelmet Angelótól?
 CLAUDIO A nyomorultnak nincs más vigasza,
 Csak a remény.
 Életre várok – s halni kész vagyok.
- HERCEG Csak a halálra készülj; s bármelyik vár:
 Élet – halál – könnyebb lesz mind a kettő.
 Az életnek mondd ezt: ha elveszítlek,
 Olyat vesztek, mit csak bolond kuporgat!
 Csak egy lehellet vagy; prédája, rabja
 Csillagképek hatalmának, melyek
 E porsátort óránként ostromolják.

Úgy, amint vagy: halál bolondja vagy.
 Csak néki dolgozol: míg tőle futnál,
 Folyton felé rohansz. Nem vagy nemes:
 Mi kényelem tested-lelked vidítja –
 Mind állati. S nem vagy cseppet se bátor:
 Hiszen félsz egy hitvány féreg törékeny,
 Lágy fullánkjától. Álmod ád nyugalmat
 – Hányszor hívod! – és rettegsz a haláltól,
 Bár az se más. Nem vagy még önmagad se:
 Sok százezer parányi sejtből állsz,
 Mely mind a porból lett. Boldog se vagy:
 Küzdesz azért, mi nincs meg, s ami megvan,
 Azt elfelejted. Állandó se vagy:
 Hisz lényed folyton, furcsán változik
 A hold szerint. Ha gazdag vagy – szegény vagy:
 Mint a szamár, mely ércből roskadoz,
 A terhes kincset hordod egy napig –
 S megkönnyít a halál. Nincsen barátod:
 Önnön véred, ki atyjának nevez,
 Saját ágyé kod édes magzata
 Átkozza a csúzt, köszvényt és fekélyt,
 Hogy eddig el nem vitt már a pokolba.
 Nincs ifjúságod és nincs vénkorod:
 Csak mintha úgy álmodnád mind a kettőt
 Egy déli órán. Hisz szép ifjúságod,
 Akár a rokkant egy kis adományért
 A szélütött vénséghez esdekel.
 S ha már öreg vagy és bőségben élsz:
 A tűz, erő, vágy, szépség – mind oda,
 Hogy élvezhetnéd gazdagságodat.
 Mindez hogyan méltó e névre: élet?
 Hisz ily élet ezer halált takar!
 S mi mégis a haláltól rettegiünk.
 Amely megold minden csomót – örökre.

CLAUDIO Alázatosan köszönöm tanácsod.

Ha élni vágyom: csak halált lelek.

Ha halni vágyom: életet. Legyen hát!

IZABELLA (*kintről*) Hahó! Áldás és békesség!

PORKOLÁB Ki vagy? Jöjj!

„Adj’ Isten”-nek „Fogadj Isten” kijár.

HERCEG (*Claudióhoz*)

Meglátogatlak nemsokára újra.

CLAUDIO Köszönöm szépen, szentatyám.

Izabella belép

IZABELLA Claudióval volna pár szavam.

PORKOLÁB Isten hozott! – Nézd, úrfi, itt a húgod.

HERCEG Egy szóra, porkoláb!

PORKOLÁB Akár kettőre is.

HERCEG Bujtass el úgy, hogy halljam, mit beszélnek.

A herceg és porkoláb el

CLAUDIO Mi jó vigaszt hoztál, hugom?

IZABELLA Olyant, mint minden vigasz... Jót, nagyon jót!

A helytartónak dolga van az égben
És gyors követnek tégedet szemelt ki,
Hogy képviseld őt mindörökre ott fenn.
Készülj el gonddal és minél előbb;
Már holnap indulsz.

CLAUDIO Nincsen semmi mentség?

IZABELLA Olyan van csak, mely egy fejet kiváltva
Egy szívet megrepeszt.

CLAUDIO De van tehát?

IZABELLA Igen, bátyám, te életben maradhatsz;
De bírásban sátáni irgalom van;
Ha kérsz belőle: életed megadja,
De holtig megköt.

CLAUDIO Börtön mindhalálig?

IZABELLA Az, az! Börtön halálig; oly bilincs,
Mely – bárha a széles világ tiéd is –
Lekötve tart.

CLAUDIO De hogyan értsem ezt?

IZABELLA Úgy, hogy ha ráállsz, a becsületet
Lehántod ezzel törzsedről örökre,
S csupasz maradsz.

CLAUDIO Miről van szó? Beszélj!

IZABELLA Ó, féltelek, bátyám! Úgy reszketek,
Hogy majd ragaszkodsz lázas életedhez,
S örök becsületnél hat-hét telet
Nagyobbra tartasz. Mondd: meg mersz-e halni?
A képzelet ad súlyt csak a halálnak.
A kis bogár, mit lábunk eltapos,
Csak oly fájdalmat áll ki, mint ha meghal
Egy óriás.

CLAUDIO Miért pirítasz így rám?

Bátorságot úgy kérek – gondolod –
A gyöngye nádtól? Hogyha halni kell,
Úgy várom a sötétet, mint menyasszonyt,
S karomba zárom.

IZABELLA Ez bátyám szava!

S atyám szava, mely sírjából felém száll:
Meg kell halnod. Te nemesebb vagy annál,

Semhogy megváltsad így az életed
 Egy aljas alkun. E kegyeskedő úr,
 Ki higgadt képpel, megfontolt beszéddel
 Az ifjuságra tör s minden hibára
 Úgy csap le, mint a héja a csibére –
 Ez a kegyeskedő: ördög. Ha egyszer
 Fölhánytorgatnék mocskát ott belül,
 Egy posvány nyílna meg, oly végtelen mély,
 Mint a pokol.

CLAUDIO A jámbor Angelo!

IZABELLA Ó, a pokol ravaszdi álruhája!
 A kárhozottnak testét ékesíti
 A jámborság színe. – Gondold csak el:
 Ha szüzességem néki áldozom,
 Szabad lehetsz.

CLAUDIO Nagy Ég! Az nem lehet!

IZABELLA De!

Megengedné ez ocsmány vétek árán,
 Hogy mindhalálíg vétkezz. Még ma éjjel
 Vagy megteszem – ki sem mondom, mit is hát –
 Vagy holnap reggel meghalsz.

CLAUDIO Meg ne tedd!

IZABELLA Ó, volna szó csak életemről!
 Mint egy gombostút, úgy hajítanám el,
 Hogy szabadulhass!

CLAUDIO Köszönöm, hugocskám.

IZABELLA Készülj rá, bátyám, hogy holnapra meghalsz.

CLAUDIO Jól van. – De hát a vére hajtja őt is.

Hogy a törvényt, mit úgy erőszakolt,
 Most fölfricskázza? Úgy biz az nem is bűn;
 Vagy legkisebb a hét főbűn között.

IZABELLA A legkisebb? Melyik?

CLAUDIO Hogy is járhatna érte kárhozat?

Hát ő, a bölcs, vállalná percnyi kéjért
 Az örök büntetést? Ó, Izabella!... (*Habozik*)

IZABELLA Mi lelt, bátyám?

CLAUDIO (*megettörve*) Borzasztó a halál!

IZABELLA S utálatos a meggyalázott élet.

Angelónak van egy elhagyott menyasszonya, Marianna. A papi ruhás herceg őt vonja be tervébe.

HERCEG Mondd csak, nem keresett itt engem valaki máma?

Éppen erre az időre ígértem, hogy itt leszek.

MARIANNA Nem keresett senki. Itt ültem egész nap.

Jön Izabella

- HERCEG Elhizsem egy szóig. Lám, épp most van itt az ideje. Megkérlek szépen: távozz egy kicsit. Alighanem hamarosan hívlak majd. Saját érdekedben!
- MARIANNA Örökre le vagyok neked kötelezve. *(El)*
- HERCEG No, mi újság jó helytartó urunkról?
- IZABELLA Egy kertje van kerítve téglafallal
S mellette még egy szőlőskert nyugatról,
Annak van egy nagy deszkaajtaja:
Azt nyitja – nézd csak – itt e vastagabb kulcs,
Emez meg egy kis ajtóhoz való,
Az vezet át a szőlőből a kertbe.
Megígértem, hogy meg fogok jelenni
Koromsötét éjféلكor ott a kertben,
S szólítom őt.
- HERCEG De hát magadtól eltalálsz oda?
- IZABELLA Figyeltem én az útra pontosan.
Ő nagy suttogva, bűnös buzgalommal
Végigmutatta – nem feledve semmit –
Két ízben is.
- HERCEG S nem állapototok meg
Egyébben, melyre majd vigyázni kell?
- IZABELLA Nem, semmiben. Csak hogy sötét legyen.
És értésére adtam néki azt is,
Hogy ott időznöm nem lehet soká.
Azt mondtam, egy szolgálóm lesz velem,
Ki vár reám és azt gondolja rólam,
Bátyám ügyében járok ott.
- HERCEG Nagyon jó.
De Mariannának még szót se szóltam
Erről az üggyről. – Hej, lányom! Jöhetsz!

Marianna jön

Ösmerkedj össze, kérlek, e leánnyal:
Ő segít rajtad.

- IZABELLA Minden vágyam az.
- HERCEG Hiszed, hogy én becsüllek tégedet?
- MARIANNA Hiszem, atyám, és tapasztaltam is.
- HERCEG Akkor hát fogjad kézen új barátnőd:
El fog neked beszélni valamit.
Én addig várok. Csak siessetek!
Közel van már a ködös éjszaka.

Izabellát a sötétség leple alatt Marianna helyettesíti, Angelo tehát azt hiszi, hogy a lány eleget tett kívánságának, mégis parancsot ad: végezzék ki Claudiót. Az álruhás herceg titokban megakadályozza a kivégzést. Mindenki úgy tudja azonban, hogy Claudio meghalt. Amikor azután visszatér a herceg ünnepélyesen, s igazságot tesz, a leleplezett Angelóval elvéteti Mariannát, így ítélkezik:

- HERCEG Claudióért Angelo felel!
 Jó tettért jót várj és kegyet kegyért,
 De: „szeget szeggel...” és: „szemet szemért...”
 Nos, Angelo, gaztetted oly világos –
 Hiába is tagadsz, csak fönnakadsz –,
 Itélünk hát: ama tőkén, melyen
 Claudiónak feje véttetett:
 Fejed vétessék – éppolyan sietve!
 Vigyétek!
- MARIANNA Ó, kegyelmes hercegem!
 Hát csúfra adtál férjhez engemet?
- HERCEG Férjed hibás, hogy csúfra lett a férjed.
 Azért sürgettük ezt az esküvőt,
 Hogy megőrizzük tisztességedet,
 Különben az, hogy egyszer már veled hált,
 Eztán örökre bélyeg volna rajtad.
 Elkobzott birtokát, mely minket illet,
 Terád ruházzuk özvegydíj gyanánt,
 Végy rajta jobb urat.
- MARIANNA Ó, hercegem,
 Más férjet, jobbat, senkit sem kívánok.
- HERCEG Csak őt ne kívánd; el vagyunk tőkélve.
- MARIANNA Kegyelmes jó uram! (*Letérdel*)
- HERCEG Hiába fáradsz,
 Nincs irgalom. Vigyétek! (*Lucióhoz*) Most te jössz!
- MARIANNA Ó, hercegem! – Segíts, jó Izabellám,
 Térdelj mellém! Két térdedért cserébe
 Vedd életem: szolgállok mindhalálig.
- HERCEG Őrütség éppen őt unszolnod erre.
 Ha ő borulna térdre Angelóért,
 Kóágyából kitörne bátyja lelke
 És elragadná innen szörnyü módon.
- MARIANNA Ó, Izabella, édes Izabella!
 Térdelj mellém mégis, tartsd föl kezed!
 Szólnod se kell: beszélék én helyetted.
 Mondják, az igaz is vétkén tanul;
 És legtöbbször csak jobbá lesz az ember,
 Ha kissé rossz volt; így lesz férjem is!
 Ó, Izabella, fél térded se hajtod?
- HERCEG Claudióért hal meg.
- IZABELLA (*térdre borul*) Jó uram,
 Kérlek, tekints ez elitélre úgy,
 Mint hogyha bátyám élne. Azt hiszem,
 Hogy jó uton járt ő egészen addig,
 Míg engem meg nem látott; meg ne öld hát.
 A bátyámon a törvény telt be csak:
 Amért ő meghalt, azt el is követte.

De Angelo?
 Gonosz tervét ő mégse vitte véghez;
 El nem sült tervet legjobb eltemetni.
 A gondolat még nem cselekedet,
 S a terv: csak gondolat.

MARIANNA Az, semmi más.

HERCEG Hiába esdekelsz: kelj fel, ha mondom.
 Eszembe jut most még egy más hiba!
 (*A porkolábhöz*)
 Claudióval mért végeztetek
 Soron kívül korán?

PORKOLÁB Parancsra történt.

HERCEG Jött erre nézve külön rendelet?

PORKOLÁB Nem, fenség, csak bizalmas értesítés.

HERCEG Tisztségedtől ezért megfosztalak.
 Add át a kulcsokat!

Végül a porkoláb bevezeti az eleven Claudiót, Izabellának, valamennyiüknek leesik az álla a csodálkozástól. A herceg kegyelmet ad a gonosz képmutatónak, Angelónak.

PORKOLÁB Egy másik rab. Én mentettem meg ezt is,
 Együtt halt volna meg Claudióval,
 S megszólalásig őhöz hasonló.
 (*Fölfedi Claudiót*)

HERCEG (*Izabellához*)

Ha bátyádhoz hasonlít a fiú:
 Az ő kedvéért – kapjon hát kegyelmet!
 És a te drága kedvedért, leánykám
 – Ha te kezded nyújtod s enyém leszel –
 Ő testvérem lesz. – Erről még beszélünk.
 Így Angelo most jól járt, érzi is:
 Ugy látom, már a képe is derül.
 Nos, Angelo, te rosszért jót aratsz;
 De rajta légy, hogy szeresd azt az asszonyt!
 Az ő jó szíve a te jó szerencséd.
 Ma megbocsátó kedvemben vagyok.

Múlt esztendőben, a felszabadulás után újra meginduló Nemzeti Színház új igazgatója megbízta Vas Istvánt, hogy készítse el a színház számára a III. RICHÁRD fordítását. A költő gyertyafény mellett, s hozzá nagyon takarékosan beosztott gyertyafény mellett, a még romokban heverő város egyik szellős lakásában fordította le a púpos Gloucester (Gloster) herceg történetét.

A III. RICHÁRD meglehetősen módon egy monológgal kezdődik, amelyben a hős egyszerűen elmondja jellemét, a színdaraboknak általában féltve őrzött titkát; mert hiszen egy dráma vonzóereje, érdekessége éppen abból áll, hogy a főhős fokról fokra lelepleződik, az író apránként bontja ki a jellemét. Shakespeare, aki fittyet hányt min-

den szabálynak és bölcsességnek, evvel egyenesen a feje tetejére állítja a dramaturgiát, s bebizonyítja, hogy ezt is lehet. Tudjuk, hogy az operett primadonnája, a színdarabok főszereplői csak később, sokszor majdnem egy felvonásnyi előkészítés után jelennek meg a színen. Itt Gloucester kezdi az első felvonást, a későbbi III. Richárd király. Úgy látszik, az igazi dráma mégsem hasonlít az operetthez, ahogyan a színházi szakemberek képzelik.

GLOSTER York napsütése rosszkedvünk telét
 Tündöklő nyárrá változtatta át.
 Családunkról már elvonult a köd,
 S alámerült az óceán szívébe.
 Most homlokunkon győztes koszorú,
 Diadalemlék csorba fegyverünk,
 Vad riadónkból víg vacsora lett
 És édes dallam szörnyű indulónkból.
 Szelíden mosolyog a háború,
 Nem lovagol páncélos paripán,
 Hogy félénk ellenség szívét ijessze,
 Ehelyett fürge lábakkal szökell
 A hölgyszobákban léha lantzenére.
 De én, aki nem játszani születtem,
 Sem tetszelgő tükröknek udvarolni,
 Durván véstek, szerelem fénye nélkül
 S riszáló nimfák előtt nem feszíthet,
 Mert megfosztottak minden szép aránytól,
 S a természet becsapott termetemmel,
 Torz vagyok, félig kész, s idő előtt
 Küldtettem el e lélegző világba,
 Bénán s idétlenül, hogy a kutyák
 Megugatnak, ha bicegek előttük –
 Én ilyen fuvolázó békekorban
 Nem is tudok egyébbel szórakozni,
 Mint hogy a napon nézem árnyamat,
 És csúfságomat magam magyarázom:
 Én, mivel nem játszhatom a szerelmest,
 Hogy eltöltssem e csevegő időt –
 Úgy döntöttem, hogy gazember leszek,
 S utálok e kor hiú gyönyörét.
 Álommal, váddal, részeg jóslatokkal
 Cselt szőttem és veszélyes logikát,
 Hogy Clarence bátyámat meg a királyt
 Vad gyűlölettel egymásra uszítsam.

Egy londoni utcán találkozik Gloucester VI. Henrik király temetési menetével, akit ő ölt meg. Ugyancsak ő ölte meg Henrik fiát, Edwardot is, a trónörököst, akinek fiatal özvegye, Lady Anna követi most apósa koporsóját. Lady Anna megállítja egy pillanatra a koporsóvivőket, hogy elmondja fájdalmát és átkait, s közben lép be Gloucester.

ANNA Tegyétek le a dicsőséges terhet
 – Ha szemfödőben elfér a dicsőség –,
 Míg én egy percig illón jajgatom
 Henrik király korai halálát.
 Királyi szent test, mint a vas, hideg vagy!
 Ti Lancaster-ház halvány hamvai!
 Királyi vér vértelen maradéka!
 Tán van jogom szellemedet idézni,
 Hallgassa csak meg, hogy sír árva Anna,
 Hitvese Edwardnak, megölt fiadnak.
 Az ő gyilkosa vágta sebedet,
 Ablakot, melyen át életed kiszállt,
 S mely szegény szemem balzsamát felissza.
 Ó, átkozott kéz vágta ezt a rést!
 Átkozott szívnek volt hozzá szive!
 Átkozott vér ontotta ezt a vért!
 Oly szörnyű sors verje a nyomorultat,
 Ki nyomorulttá tett halálod által,
 Amilyet póknak, varangynak kívánok
 S a csúszómászók mérgezett fájának!
 Gyertek most Chertseybe szent terhetekkel,
 Melyet odaviszünk Pál templomából.
 S ha elfáradtok, majd pihenjete meg,
 S én Henrik király holttestén jajongok.

Belép Gloster

GLOSTER Állj! Koporsóvivők, le a teherrel!
 ANNA Milyen varázsló hívta ezt a démont,
 Hogy feltartson kegyeletes utunkon?
 GLOSTER Le a holttesttel! Mert, Szent Pálra mondom,
 Holttest lesz abból, aki nem fogad szót.
 ELSŐ NEMES Uram, engedd útjára a koporsót!
 GLOSTER Te koszos kutya! Állj meg már, ha mondom:
 Vidd orrom elől azt az alabárdot,
 Vagy, Szent Pálra, én leütlek, te koldus,
 Rád taposok, csak légy tovább pimasz.

A koporsóvivők leteszik a koporsót

ANNA Mi az? Remegtek? Hát mindenki fél?
 Jaj, nem szidlak, hisz elvégre halandók
 Szeme nem bírja el az ördögöt.
 Kotródj! Te pokol iszonyú lakája,
 Csupán halandó testén volt hatalmad,
 De nem a lelkén; most hát menj el innen!
 GLOSTER Édes szentem, ne légy már oly gonosz!

- ANNA Az Istenért, hagyj békén, rothadt ördög:
 Pokollá tetted a jókedvű földet,
 S betöltötted átokkal s mély panasszal.
 Ha gyönyörködöl undok tetteidben,
 Csak nézd hentességed mesterművét.
 Urak, nézzétek, holt Henrik sebe
 Kinyitja hült száját és újra vérzik.
 Pirulj, te nagy rakás idomtalanság,
 Mert jelenléted hajtja ki a vért
 A vértelen, üres, hideg erekből:
 Természetellenes tetted kihívja
 E természetellenes áradást.
 Isten, bosszuld meg a vért, melyet adtál!
 Föld, bosszuld meg a vért, melyet iszol!
 Ó, ég, villámmal csapd agyon a gyilkost.
 Ó, föld, nyílj szét és fald fel, amíg él,
 Mint elnyelted e jó királyi vért,
 Amelyet pokol-küldte karja ontott.
- GLOSTER Hölgzem, az irgalmat nem ismered,
 Mely rosszért jót ad, áldást átokért.
- ANNA Te meg nem ismeresz semmiféle törvényt:
 A vadállatban is van szánalom.
- GLOSTER De bennem nincs, hát nem vagyok vadállat
- ANNA Különös, hogy az ördög igazat mond.
- GLOSTER Különös, hogy az angyal csupa méreg.
 Te nőiesség isteni tökélye,
 E vélt bűneimet alkalomadtán
 Kegyeskedj nékem megbocsátani.
- ANNA Te férfiúság veszélyes ragálya,
 Ismert bűneidért alkalomadtán
 Kegyeskedj megátkozni magadat.
- GLOSTER Te szebb, mint nyelv leírhat, légy türelmes,
 És adj időt, hogy menthessem magam.
- ANNA Te rothadtabb, mint szív képzelhet, egy
 Jó mentséged lehet: kösd föl magad.
- GLOSTER E csüggedés jobban vádolna engem.
- ANNA E csüggedés a mentséged lehetne,
 Mert méltó bosszút állnál magadon,
 Ki méltatlanul öltél másokat.
- GLOSTER Én meg nem öltem őket.
- ANNA Akkor hát meg se haltak,
 Ha nem általad, te pokol legénye.
- GLOSTER Férjedet meg nem öltem.
- ANNA Akkor él.
- GLOSTER Nem – halott, s Edward keze ölte meg.
- ANNA Hazug, rothadt torok! Margit királyné
 Töröd véréből füstölögni látta;

- Szegezted már az ő szívének is,
Csak bátyáid lökték el a hegyét.
- GLOSTER Mert rágalmazó nyelve büntelen
Vállamra rakta bátyáim bűnét.
- ANNA Inkább, mert véres lelked soha mást
Nem álmodik, csak hentességeket.
Megölted a királyt?
- GLOSTER Megengedem.
- ANNA Megengeded, te disznó? Úgy az Isten
Engedje meg, hogy érte átkozott légy!
Ő erényes volt, nemes és szelíd.
- GLOSTER Örüljön hát az Ég ura, hogy ott van.
- ANNA Az Égben van, s oda te sohasem jutsz.
- GLOSTER Köszönje meg nekem, hogy odaküldtem:
Ott volt a helye, nem köztünk a földön.
- ANNA Számodra nincs más hely, csak a pokolban.
- GLOSTER De van, ha épp hallani akarsz.
- ANNA A börtönben.
- GLOSTER Nem – a hálósobádban.
- ANNA Kór törje a szobát, ahol te fekszel.
- GLOSTER Töri, hölgyem, míg nem fekszem veled.
- ANNA Remélem.
- GLOSTER Tudom. Drága Lady Anna,
Hagyjuk már szellemünknek gyors vivását,
És térjünk át a lassúbb módszerekre:
Nem hibásabb-e az, aki e két
Plantagenet kora halálát okozta,
Mint az, aki végrehajtotta csak?
- ANNA Te voltál ok és átkos okozat.
- GLOSTER Szépséged volt az okozat oka,
Szépséged, mely álmomban megkísértett,
Hogy meggyilkoljam az egész világot
Egyetlen óráért szép melleden.
- ANNA Ha ezt tudom, szépségemet, te gyilkos,
Arcomról körmöm tépte volna le.
- GLOSTER E szem nem bírná szépséged halálát,
Nem bánthatnád, amíg én itt vagyok:
A világot a nap deríti fel,
Engem meg ez, ez életem s napom.
- ANNA Halálos éj napodra s életedre!
- GLOSTER Ne átkozd magad, mindkettő te vagy.
- ANNA Bár az volnék, hogy rajtad bosszút állnék!
- GLOSTER Természetellenes ez a harag,
Mely bosszút áll azon, aki szeret.
- ANNA Igazságos és józan harag,
Mely bosszút áll a férjem gyilkosán.
- GLOSTER Ki elrabolta a férjedet, úrnő,
Azért tette, hogy jobb férjhez segítsen.

ANNA Ennél jobb férj nem lélegzik a földön.
GLOSTER Van, aki nála jobban tud szeretni.
ANNA Nevét mondd!
GLOSTER Plantagenet.
ANNA De hát az ő volt.
GLOSTER Azonos név, de különb ez a példány.
ANNA És hol van?
GLOSTER Itt.

Anna leköpi

De miért köpsz le, mondd?
ANNA Bár nyálam méreg lenne kedvedért!
GLOSTER Nem fakadt méreg édesebb talajból.
ANNA Nem tapadt méreg rothadtabb varangyon.
El innen! Megfertőződ szememet.
GLOSTER Szemed, édes hölgy, megfertőzött engem.
ANNA Bár kígyó lenne, hogy halálra marjon.
GLOSTER Bár kígyó lenne, hogy egyszerre haljak,
Mert most élőhalállal gyilkol engem.
Szemed szememből sós könnyet fakaszt,
És gyermeked csöppekkel szégyeníti
E szemet, mely gyászkönnyeket nem ontott.
Férfiszememnek nem kellett a lány könny,
S mit nem sajtolt belőle annyi bánat,
Szépséged zokogással vakította.
Nem kérleltem ellenséget, barátot,
S nyelvem szelíd hizelgést nem tanult,
De most szépséged hűbértokáért
Nyelvemet kérni hajtja büszke szívem.

Anna megvetően néz rá

Ne tanítsd ilyen megvetésre ajkad,
Úrnőm, hiszen csókokra van teremtve.
Ha bosszuló szived meg nem bocsáthat,
Nézd, neked adom éles kardomat,
S ha tetszik néked hű szívembe döfni,
Hogy elszálljon e lélek, mely imád,
Én megnyitom a halálos csapásnak
S térden könyörgöm tőled a halált.

Gloster feltárja mellét, Anna feléje szegezi Gloster kardját

Ne várj, mert én öltem meg a királyt,
De erre csak szépséged ingerelt.
No szúrj, kezemtől halt meg ifjú férjed,

Anna megint Gloster mellének szegezi a kardot

De mi vitt rá? A te mennyei arcod.

Anna leejti a kardot

Fogd hát a kardot, vagy fogadj el engem.

ANNA No, állj fel, tettető: habár kívánom

Halálodat, hóhérod nem leszek.

GLOSTER Akkor hát mondd, hogy öljem meg magam.

ANNA Már megmondtam.

GLOSTER Igen, de csak dühödben.

Mondd csak ki még egyszer és ez a kéz, mely
Szerelmedért szerelmedet megölte,
Szerelmedért egy még hivebb szerelmet
Öl meg, és mindkét halált te okoztad.

ANNA Bár látnám szívedet!

GLOSTER Pórény ül nyelvemen.

ANNA S ha mindkettő hamis?

GLOSTER Úgy hű férfi nem élt még.

ANNA Hát tedd el kardodat.

GLOSTER Hát békét kötsz velem?

ANNA Azt még majd megtudod.

GLOSTER De mondd, remélhetek?

ANNA Hisz mindenki remél.

GLOSTER Fogadd el gyűrűmet.

ANNA Ne várd, hogy én is adjak.

(Ujjára húzza a gyűrűt)

GLOSTER Nézd, gyűrűm ujjadat hogy zárja be,

Így zárja be melled a szívemet:

Viseld mindkettőt, mindkettő tied.

Lady Anna távozik, VI. Henrik koporsóját továbbviszik, s Gloucester így beszél magában:

Kértek már asszonyt ilyen hangulatban?
Nyertek már asszonyt ilyen hangulatban?
Én nyertem, de nem tartom meg sokáig.
Én, aki megöltem férjét s férje apját,
Mefogom szíve vad gyűlöletében,
Könnyel szemében, átokkal az ajkán,
Én, haragjának vérző tanúsága,
Ellenem vall az Isten és az ész
S e koporsó s mellettem semmi más,
Csak tettető tekintet és az ördög,
És elnyerem, semmivel minden ellen!

Intrikák és sorozatos gyilkosságok után a púpos herceg végre III. Richárd néven trónra lép. Amikor azután a Lancaster-ház Franciaországba menekült sarja, a jogos trónkövetelő Richmond gróf partra száll Angliában, a nemesség s a nép nagy része csatlakozik hozzá. Richárd király híveivel és seregével ellene vonul. Már közel van bukásának perce. Salisbury mezején, éjszaka a táborban, Richárd sátrában megjelennek mindazoknak a kísértetei, akiket megölt. Richárd felriad álmából:

RICHÁRD Másik lovat! Kötözd be sebemet!
 Irgalom, Jézus! – Álom volt csupán.
 Hogy kínozol, gyáva lelkiismeret!
 Kék fények égnek. Holt éjféltre jár.
 Hideg cseppek remegő húsomon.
 Magamtól félek? Nincs itt senki más.
 Én én vagyok, Richárd Richárd barátja.
 Tán gyilkos van itt? Nem. Dehogynem: én.
 Hát futni! Magamtól? Van okom erre:
 Különben bosszút állok. Magamon?
 Szeretem magamat. Miért? Talán
 A jóért, amit én tettem magammal?
 Nem, sajnos nem. Gyűlölöm magamat
 Minden elkövetett gaztettemért.
 Gazember vagyok. Nem, nem! hazudok.
 Kérkedj, bolond! – Ne hízelegj, bolond!
 Sok nyelve van a lelkiismeretemnek
 És minden nyelven más mesét mesél,
 S gazembernek mond mindegyik mese.
 Ez legnagyobb mértékben rágalom.
 A legszörnyűbb mértékű gyilkolás
 És mindegyik bűn mindegyik fokon,
 A rácshoz jönnek mind: – Bűn! Bűn! – kiáltva;
 Kétségbeesem. Senki sem szeret,
 S ha meghalok, majd egy lélek se sajnál.
 De mért is tennék, mikor én magam
 Se tudom megsajnálni magamat?
 Úgy rémlett, hogy sorra sátramba jöttek
 Azoknak lelkei, kiket megöltem,
 És mind azt mondta, bosszút áll Richárdon.

